

סוגיא דעוסק במצוה

מחלוקת תוס' והר"ן שיכול לקיים שניהם

שי' התוס' דל"א עוסק במצוה פטור מן המצוה אלא באינו יכול לקיים שניהם, והא דשלוחי מצוה פטורים בלילה הוא כשע"י טרדת הסוכה יתבטלו מהמצוה. ובשור"ת מהר"ח אר"ז (סי' קס"א, תשובה מאביו האר"ז) הבין שכונתם שע"י טרדת הסוכה לא יקיימו שליחותם כלל. והק' (שם סי' קפ"ג) דהרי הגמ' (כו.) מחלק בין הולכי דרכים שפטורים ביום וחייבים הלילה, לבין שלוחי מצוה שפטורים אף בלילה (וכמו שביארו התוס' כאן בר"ד), ואם איתא דמירי כשע"י טרדת הסוכה יתבטלו משליחותם לגמרי א"כ כותיה בהולכי דרכים ע"כ מירי כשיתבטלו מסחורתם לגמרי וכה"ג אמאי חייבים בלילה.

ונראה שתוס' (כו. ד"ה וחייבין) עמדו ע"ז דז"ל וחייבין בלילה כשאדם לן בלילה ביישוב עכ"ל, ודבריהם צ"ב דלכ' כונתם שחייבים דוקא כשלנים ביישוב, אבל כשלנים בדרך פטורים, אבל לשון התוס' לא משמע כן, דהול"ל "כש"ל ביישוב", ומהו זה שכתבו "כשאדם לן בלילה ביישוב". ונראה כונתם, דפטורים בגונא שבשאר ימות השנה הדרך הוא להתעכב ביישוב ולא להמשיך בדרך, וכגון אם הגיע ליישוב קרוב לסוף היום דמסתמא כל אדם היה לן ביישוב ולא היה אץ כ"כ לסחורתו להמשיך בדרך וללון בדרך. ובכה"ג חייב להתעכב ביישוב גם בשביל מצוות סוכה, דזהו תשבו כעין תדורו. ובכה"ג הולכי דרכים חייבים, אבל שלוחי מצוה פטורים כיון דסוכ"ס ע"י שיתעכבו ביישוב תתעכב קצת שליחותם, והו"ל בכלל עוסק במצוה פטור מן המצוה.

ולפי"ז מוכח דמש"כ תוס' כאן דע"י טרדת הסוכה יתבטלו ממצותם אין הכונה שלא יקיימו השליחות כלל, דבכה"ג גבי הולכי דרכים בודאי לא היו מתעכבים ללון ביישוב, אלא הכונה שיתאחרו קצת, ובדרך כלל מחמת עיכוב כזה לא היה נמנעים מלישון ביישוב, ולכן הולכי דרכים חייבים, דאין כאן פטור תשבו כעין תדורו, אבל שלוחי מצוה פטורים דסוכ"ס שליחותם תיפגע קצת ע"י העיכוב.

ובאמת הר"ן כשהעתיק דברי התוס' לא כתב שיתבטלו אלא שיפגרו, והיינו לשון איחור, וכנ"ל.

ועדיין יל"ע בהא דפרוטה דר' יוסי, דכתבו התוס' דהוי א"א לקיים שניהם, והר"ן חשיב לי' אפשר לקיים שניהם שהרי אפשר ליתן לחם לעני ואח"כ לחזור לטפל באבידה, ולהתוס' לכ' צ"ל דסוכ"ס יתאחר הטיפול באבידה. אלא דכאן הוי חידוש טפי דתינח בהולכי דרכים אפשר שהעיכוב תפגע בשליחותם, אבל כאן בודאי מה שיפסיק ליתן פרוטה לעני לא יפגע בשמירת האבידה, ומה לי אם ינער הטלית לאחר שעה קלה.

ואפש"ל עפ"י דברי הרשב"א (שבת כד.) דהגמ' שם מקשה דהעשה דשריפת קדשים ידחה הל"ת דיו"ט, והק' הרשב"א הרי אפשר לקיים שניהם ע"י שימתין לשרוף עד לאחר יו"ט. ותי' דמ"מ כיון שא"א לקיים העשה עכשיו הו"ל כא"א לקיים שניהם. ובביצה (ח.) ביאר משום שאין מעבירים על המצוות, ומצוה לקיים העשה עכשיו שבא לידו. ועד"ז נוכל לומר דכיון שהתחיל לטפח באבידה המצוה דורשת להתקיים עכשיו וגם עיכוב קל לתת פרוטה לענין הויא פגיעה במצוה.

עוד יל"פ דכיון שהמצוה שעוסק בה היא הפוטרתו מהמצוה האחרת, כל זמן שיכול לקיים שתיהן בבת אחת ממש א"כ אין שתי המצוות מתנגשות ואין אחת ענין לחברה שהרי אין אחת נידחת מפני השניה, ובזה ל"ש פטור עוסק במצוה. אבל כל שיצטרך להפסיק מצוה אחת בשביל חברתה, אף שיוכל לקיימה אח"כ, ולא תיפגע המצוה כלל ע"י האיחור, אבל סוכ"ס שתי המצוות מתנגשות ואחת מפנה מקום לשניה ובזה הויא דמצוה אחת פוטרתו מחברתה.

(אבל קמייתא נראה עיקר דמהסוגיא לק' דבעי למילף דין עב"מ מהא דטמאים לנפש אדם דפי' רש"י דהוי צריכים לעסוק במצוה קלה דקבורה שלפניהם אף דע"ז היו אנוסים מלקיים מצ' ק"פ החמורה משמע דעוסק במצוה דפטור מן המצוה הוא בגדר אנוס, דכיון שהמצוה שלפניו צריכה להתקיים לכן הוא אנוס מלקיים השניה. ועי' קה"י ברכות.)

ב. אבל שי' הר"ן דאפילו כשיכול לקיים שתיהן בבת אחת פטור, כיון שעוסק במלאכת שמים, ונראה שלדעת הר"ן הפטור אינו המצוה עצמה, שהרי אין המצוה שעוסק בה נפגעת ע"י האחרת, אלא הפטור הוא מצד הגברא

דאי"ח לעסוק בשתי מלאכות שמים. ונראה דאזלי לשי' לענין טלית ותפילין דהתוס' חשיב ליה עוסק במצוה (ומה שאינו פטור משאר מצוות משום שיכול לקיים שניהם) אבל הר"ן כתב דלא חשיב עוסק במצוה כלל, דתוס' לשי' שהמצוה היא הפוטרת והרי מצות טלית ותפילין מתקיימות כל זמן שלובשם ואינן פחותות משאר מצוות, אבל להר"ן עסק הגברא הוא הפוטר והרי אחר שהניחם שוב אינו עוסק בהם.

(ולהר"ן עוסק במצוה דפטור מן המצוה אינו בגדר אונס אלא פטור. ועי' לק' עמ' ב' איך הר"ן יפרנס הלימוד מהטמאים לנפש אדם.)

ג. עוה"ק הר"ן מחתן אמאי פטור מק"ש הרי יכול לכוון דעתו ולא תיפגע מצוות פו"ר עי"ז והו"ל אפשר לקיים שניהם.

ונראה דרש"י נזהר בזה, דהנה מדברי רש"י (ד"ה טריד) שכתב שחתן פטור מק"ש משום שאינו יכול לעסוק בשנים כאחד מבואר כתוס' דבעינן א"א לקיים שתיהן. ויקשה קו' הר"ן דהרי לא תיפגע מצוות פו"ר עי"י שיכוון דעתו לק"ש ולמה חשיב א"א לקיים שתיהן. אכן עי' לשון רש"י בסה"ע (ד"ה חתן טריד טירדא דמצוה) וז"ל ואשמעין קרא דלא מיחייב להסיר דעתו ממחשבת מצוה ראשונה בשביל זו הבאה עליו אלא יעסוק בראשונה ויתן לבו להיות בקי בדבר עכ"ל. ומשמע להדיא מדבריו דהך טרדה דחתן אינה דאגה ללא תועלת בעלמא, אלא נתינת לב להיות בקי בדבר, וזהו עסק מצותו לעסוק במחשבה זו וליתן לבו בה כדי להיות בקי בדבר, ולפי"ז אם יפנה לבו לכונת ק"ש באמת תיפגע או תתעכב הבעילה, ושפיר הוי כא"א לקיים שתיהן, וז"ב.

הולכים ללמוד תורה

רש"י ד"ה שלוחי מצוה, כגון הולכים ללמוד תורה ולהקביל פני רבו. רש"י כתב דשלוחי מצוה היינו כגון הולכי דרכים ללמוד תורה. ולמד כן מהמעשה דרב חסדא ורבה בר רב הונא דגנו ארקתא דסורא אמרי אנן שלוחי מצוה אנן ופטורין מן הסוכה (לק' כו). ופרש"י שבאנו לשמוע הדרשה ולהקביל פני ריש גלותא.

וקשה מהגמ' מו"ק (ט): דבמצוה שא"א עי"י אחרים אמרי' הא חפצי שמים ישוו בה, הרי דמבטלין ת"ת למצוה שא"א עי"י אחרים. וכ"פ הרמב"ם (פ"ג ת"ת ה"ד) וז"ל היה לפנינו עשיית מצוה ותלמוד תורה אם אפשר למצוה להעשות עי"י אחרים לא יפסיק תלמודו. ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמודו עכ"ל.

וכן הקשו על הרמב"ם (פט"ו אישות ה"ב) שכתב וז"ל ואם היה עוסק בתורה וטרוד בה והיה מתירא מלישא אשה כדי שלא יטרח במזונות בעבור אשתו ויבטל מן התורה הרי זה מותר להתאחר. שהעוסק במצוה פטור מן המצוה וכל שכן בתלמוד תורה עכ"ל. וקשה חדא בעצם הדין, דלכ' פו"ר היא מצוה שא"א עי"י אחרים שהרי היא חובת הגוף. ועוד מאי ק"ו קא עביד, הרי אדרבא בכל המצוות קי"ל דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואילו בת"ת חייב להתבטל למצוה שא"א עי"י אחרים.

וכן קשה על הרמב"ם (פ"א מגילה ה"א) וז"ל מבטלים תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה קל וחומר לשאר מצות של תורה שכולן נדחין מפני מקרא מגילה עכ"ל, והרי ק"ו פריכא היא, דאדרבא בת"ת ליכא פטור עוסק במצוה, כיון שקריאת המגילה היא מצוה שא"א עי"י אחרים¹.

וכן קשה על הר"ן (חי' הר"ן ר"ה יב): שכתב דהעוסק בת"ת פטור מתפילין (כדאיתא במכילתא, מובא בתוס' שם יז. ד"ה קרקפתא) משום שהעוסק במצוה פטור מן המצוה².

¹ ועי' לקמן בענין שי' הרמב"ם ור"א מן ההר, דרך אחרת בדברי הרמב"ם בזה.

² לדעת רש"י והר"ן היה אפשר' דהגמ' במו"ק מיירי כשהיו לפניו ת"ת ומצוה אחרת, ולא כשכבר התחיל ללמוד. וכן מפורש בחי' הר"ן שם, וניחא לדעתו. אבל בהתחיל ללמוד שמא באמת שייך פטור עוסק במצוה פטור מן המצוה, אפילו במצוה שא"א עי"י אחרים. אבל מלשון הרמב"ם ("לא יפסיק תלמודו") מוכח דגם כשהתחיל ללמוד מפסיק למצוה שא"א עי"י אחרים.

גם לשון רש"י שם הוא דמבטלין ת"ת, ומשמע דמיירי אפילו אם התחיל ללמוד.

ב. וכן קשה מהגמ' בשבת (יא.) דמפסיקין לק"ש אבל לא לתפילה, ופרש"י משום דתפילה דרבנן. ומבואר דמפסיקין ת"ת למצוה דאורייתא. (וגם למצוה דרבנן דאין מפסיקין היינו דוקא מי שתורתו אמנתו כמבואר שם.) וכן מבואר בירושלמי (ברכות פ"א ה"ב, שבת פ"א ה"ב) דמפסיקין לסוכה וללולב, ומבואר שם דאם לא היה מפסיק הו"ל בכלל לומד שלא לעשות דנוח לו שלא נברא עיי"ש³.

ג. ולדעת הרמב"ם והר"ן י"ל דדין זה דמבטלין ת"ת לק"ש, וכן לסוכה וללולב כמבואר בירושלמי, הרי משמע בירושלמי דטעמא כדי שלא יהא לומד שלא ע"מ לעשות. וסברא זו שייך דוקא כשע"י עסק התורה יתבטל מהמצוה לגמרי. אבל אם יוכל לקיים המצוה אח"כ, א"כ כבר אינו בכלל לומד שלא ע"מ לעשות, והדרינן לכללא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ולא גרע ת"ת משאר מצוות ואדרבא עדיף מיניהו דתלמוד גדול.

וא"כ ניחא דברי הרמב"ם שכתב דמבטלין ת"ת למקרא מגילה כל שכן שאר מצוות, דהרי גם אם לא היה מפסיק היה יכול לקרות המגילה אח"כ. וכן מבואר בדברי הרמב"ם דבהכי איירי ממש"כ בהמשך וז"ל ואין לך דבר שנדחה מקרא מגילה מפניו חוץ ממת מצוה שאין לו קוברין שהפוגע בו קוברו תחלה ואחר כך קורא עכ"ל. הרי דמיירי שיוכל לקרות אח"כ. וכן גבי לישא אשה הרי מיירי "להתאחר", כלשון הרמב"ם שם, ולא ליבטל לגמרי. (וצ"ל דהא דמי שחשקו נפשו בתורה כבן עשאי שכתב הרמב"ם אח"כ זהו דין אחר, ולא מדין עוסק במצוה פטור מן המצוה.)

וכן הר"ן שכתב דהעוסק בת"ת פטור מתפילין י"ל משום שיוכל לקיים מצות תפילין אח"כ.

אבל על דברי רש"י שכתב דהולכי דרכים ללמוד תורה פטורים מן הסוכה קשה, דהרי אוכלים חוץ לסוכה ול"ש לומר שיוכלים לקיים המצוה אח"כ.

ד. האו"ש (ריש הל' ת"ת) תירץ דברי רש"י דהרי מיירי לשמוע הדרשה (כמבואר בדברי רש"י לק' נו.) וגדול שימושה יותר מלימודה עיי"ש.

ויש להוסיף, דבירושלמי קאמר דמפסיקין ת"ת לסוכה וללולב דאל"כ יהיה לומד שלא ע"מ לעשות. וי"ל דזה שייך דוקא בלומד בעצמו שהרי יוכל לחזור ללימודו וא"כ ע"י שמפסיק למצוה לא יתמעט באופן הניכר שיעור קומתו כת"ח, אבל בהולך לשמוע הדרשה מרבו הרי אם לא ילך שמא לא ישמע הלכות אלו מרבו לעולם, ואזי יחסר בתלמוד מביא לידי מעשה לעתיד, ובאופן זה ל"ש הטענה דאין לו להפסיק כדי שיהיה לומד ע"מ לעשות, דאדרבא הללמוד ע"מ לעשות שלו מחייב לילך לשמוע הדרשה⁴. ולכן הדרינן לכללא קמייתא דהעוסק במצוה פטור מן המצוה.

ועד"ז יש לפרש בדברי הרמב"ם במי שהיה עוסק וטרוד בתורה שיכול לדחות מצוות פו"ר דעוסק במצוה פטור מן המצוה. ובשו"ע הגרש"ז (הל' ת"ת) ביאר דאף דמפסיקין ת"ת למצוה שא"א ע"י אחרים אבל כאן אם ישא אשה ויהיה טרוד במזונות לא יוכל לחזור לתלמודו ויהיה חסר בידיעת התורה שלו. וראיתי מקשים דהרי הרמב"ם יחיב טעמא משום דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ולא משום עדיפות ידיעת התורה. אבל נראה ברור דכל שיחסר לו בידיעת התורה ל"ש הטענה דלומד שלא ע"מ לעשות, דאין לך ע"מ לעשות גדול מזה שרוצה להיות ת"ח גדול והרי התלמוד מביא לידי מעשה. וכיון דל"ש טענת הירושלמי שצריך להפסיק משום לומד ע"מ לעשות, שוב הדרינן לכללא קמייתא דהעוסק במצוה פטור מן המצוה.

ועי' שו"ת מהר"ח או"ז (סי' קפ"ג) אחר שכתב דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אפילו כשיכול לקיים שניהם (כהר"ן וכן דעת האו"ז אביו) כתב וז"ל ולפי"ז בחורים ההולכים ללמוד תורה פטורים מכל המצוות כל זמן שהם בבית רבם כרב חסדא ורבה ב"ר הונא שהיו פטורים כל זמן שלא שמעו הדרשה עכ"ל, וע"ע שם דמ"מ יכולים לברך על קיום מצוות דלא גריעי מאשה דיכולה לברך על מצוות שפטור מהן. והדברים מבהילים דבחורים הלומדים אצל רבם יהיו פטורים מכל המצוות, משום דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ולמד כן מהא דרב חסדא ורבב"ה דגני ארקתא דסורא, והרי מה יעשה עם הגמרא דמפסיקין לק"ש, ועם הירושלמי דמפסיקין

³ רק בהא פליג הירושלמי על הבבלי דס"ל לירושלמי דמי שתורתו אמנתו אינו מפסיק לק"ש דהאי שינון והאי שינון, ואין מבטלין שינון מפני שינון.

⁴ ועי' בר"ן מו"ק שם דהא דמפסיקין ת"ת למצוה שא"א ע"י אחרים משום שהמעשה הוא העיקר, אבל במצוה שאפשר ע"י אחרים אמרי' דאדרבא לא יפסיק מתלמודו שהתלמוד מביא לידי מעשה עיי"ש, הרי דיש כאן שיקול בין המעשה שלפניו לבין המעשים שיבוא לקיימם ע"י שהתלמוד מביא לידי מעשה.

לסוכה וללולב. אבל הם הם הדברים, דהגמ' מיירי בלומד בעלמא, ואם לא יספיק הרי יהיה לומר שלא ע"מ לעשות. אבל המהר"ח א"ז מיירי בבחורים הלומדים אצל רבם, וכל שלא ישמעו מרבם וישמשו אותו כראוי בשנים אלו הרי יחסר בשיעור קומתם כת"ח כל ימי חייהם, ואין לך ע"מ לעשות גדול מזה, ובזה לא שייך לטעון שצריך להפסיק לעשיית מצוה כדי שיהיה ע"מ לעשות, דאדרבא מה שמקבלים תורה מרבם זהו העל מנת לעשות היותר גדול, והדרינן לכללא דהעוסק במצוה פטור מן המצוה.

אלא דקצת יל"ע הרי המהר"ח א"ז מיירי אפילו ביכול לקיים שניהם – כמבואר מדבריו שם דגם מתפילין פטורים – ולכאורה בזה לא יחסר בתלמוד מביא לידי מעשה אם יקיים המצוה ג"כ, וא"כ נאמר דיקיים המצוה ג"כ כדי שיהיה ע"מ לעשות עכשיו. ונראה דמכל מקום הלומד בעלמא יושב ללמוד ע"מ להפסיק, שהרי לומד ע"מ לעשות, וזהו דין הירושלמי, אבל הלומד בבית רבו או הבא לשמוע הדרשה אינו יושב ע"מ להפסיק, דהרי אדרבא עיקר העל מנת לעשות שלו הוא לא להפסיק אלא לקבל מרבו כל מה שיכול, וכיון שאינו יושב ע"מ להפסיק שוב הדרינן לכלל דהעוסק במצוה פטור מן המצוה כנ"ל.

שיטת רש"י בפטור שלוחי מצוה בלילה

רש"י לק' (כו.) כתב דשלוחי מצוה פטורים מן הסוכה בלילה משום שטרודים ודואגים במחשבת המצוה שהולכים בשליחותה. ודלא כתוס' שכתבו שטרדת הסוכה היה מבטלם (או מפגרים) משליחותם.

ולכ' משמע דס"ל דגם אם יכול לקיים שניהם פטור, שהרי למה לא יוכלו להיות טרודים ודואגים בתוך הסוכה, ולא דמי לק"ש שצריכה כונה. (אלא שהר"ן עצמו משמע מסו"ד דס"ל דהולכי בדרך מצוה חשיבי עסוקים במצוה בלילה בעצם, אפילו בלא טעמא דטרודים ודואגים.)

ה. אבל קשה מדברי רש"י כאן (ד"ה טריד) גבי חתן שכתב דא"י לעסוק בשניהם כאחד הרי דפטור חתן מק"ש משום שא"י לקיים שניהם.

ו. לכ' היה מקום לומר בהקדם מש"כ רש"י בברכות (יא. ד"ה טריד טירדא דמצוה) על מה שמחלק הגמ' בין טבעה ספינתו בים דהוי טירדא דרשות לחתן דהוי טירדא דמצוה וז"ל וכיון דאנן מיעוט בעלמא דרשינן פרט לחתן מסתייך אם ממעטת מיניה טירדא דמצוה עכ"ל, והלשון משמע דבעצם היה שייך למעט טירדא דרשות ג"כ אלא דהוי חידוש טפי ותפסת מועט תפסת. ומזה משמע דגם פטור חתן הוא כעין טבעה ספינת בים (אילו היה פטור) שהוא משום שהתורה לא הטריחתו בק"ש באופן שקשה להסיר הטיירה מלבו, אלא דכיון דתפסת מועט תפסת לכן נקטי' דרק בטיירה דמצוה הוא דלא מטרחינן ל'. והוא גדר אחר מפטור עוסק במצוה בעלמא שאינו מחמת קושי עזיבת מצוה זו אלא דין פטור בעלמא. ויתכן שרש"י לטעמי' שפירש שם שמחשבת חתן היינו עסק בתולים, ולכ' היינו כהרמב"ם (בפיה"מ, ובפ"ד מהל' ק"ש) שדואג אם היא בתולה, ומחשבה זו כשלעצמה אינה מצוה ואינה מועילה למצוה, ומ"מ כיון שבאה לו מחמת מצוה התורה הקילה שא"י צ' לטרוח להסיר מלבו כדי לכוון בק"ש. ודבר זה שמעתי מחתני מוהר"א גרינהויז שליט"א.

ולפי"ז היה ניחא סתירת דברי רש"י בסוגיין, דגבי חתן שעצם המחשבה אינה מועילה למצוה אלא שפטור משום שא"י צ' לטרוח להסירה מלבו, בודאי כל הפטור הוא משום שא"י לכוון בק"ש, וזהו מש"כ רש"י דא"א לעסוק בשניהם. אבל בשלוחי מצוה מה שטרודים ודואגים בשליחותם הויא מחשבת מצוה שמחשבים ומטסכים עצה לקיים שליחותם, ופטורו משום עוסק במצוה פטור מן המצוה, ולכן פטור אפילו אם היה יכול לקיים שניהם, וכשי' הר"ן.

ז. אבל א"ז נראה דאפי"ת דזהו שי' רש"י בברכות, אבל רש"י בסוגיין (ד"ה חתן טריד טירדא דמצוה) כתב שטרוד במחשבה להיות בקי בדבר, וזה לא גרע מטרדת מחשבת שלוחי מצוה. ועוד דבודאי נראה שעצם דברי רש"י גבי שלוחי מצוה בלילה שפטורים מצד מחשבת המצוה (אף שאינם עוסקים במצוה ממש) מדין חתן הוא שלמד, וכונת רש"י דשלוחי מצוה ביום הויין עוסקים במצוה ממש, ובלילה פטורים כעין חתן.

ועוד דגם בברכות הרי רש"י בתחילת הסוגיא כתב דחתן נמי עוסק במצוה רק שצריך קרא יתירא דאינה אלא טירדה דמחשבה, ומשמע דעכ"פ אחר הקרא יתירה הויא הכל גדר אחד דעוסק במצוה. וגם מש"כ דטרוד בעסק בתולים קרוב לומר דאין כונתו כהרמב"ם שטרוד אם היא בתולה, אלא שטרוד בעסק הביאה להיות בקי לבעול כראוי ולהוציא דם בתולים. כי הטרדה שמא אינה בתולה אינה עסק מצוה בכלל. (ושי' הרמב"ם ביארנו לק' כראוי ולהוציא דם בתולים.)

דעסק המצוה הוא מה שכונסה, אלא דבעינן מצוה שיש בה טירדה, ולזה סגי בטירדה דדואג שמא אינה בתולה.)

ח. ולכן יותר נראה שדעת רש"י כתוס' דעוסק במצוה פטור רק משום שא"א לעסוק בשניהם כאחד, וכמש"כ רש"י כאן, והגדר דא"צ להניח עסק המצוה הזאת בשביל מצוה אחרת. ומש"כ לק' גבי הולכי דרכים שטרודים ודואגים במחשבת המצוה כונתו דכיון שעסוקים במחשבת המצוה אינם יכולים לחפש אחר סוכה אא"כ יסירו הטירדה מלבם, ופטורים מלעשות כן, דומיא דחתן שפטור מלהניח מחשבת הבעילה מדעתו כדי לקרות ק"ש.

אבל תוס' לא פירשו כן, אלא פירשו ששלוחי מצוה בלילה דפטורים לאו היינו מחמת טירדת מחשבת המצוה, אלא משום שאם יצטרכו להיות טרודים לבקש סוכה יבטלו או יפגרו משליחותם. נמצא דרש"י פטור שלוחי מצוה בלילה הוא דומיא דחתן, ולתוס' הוא דומיא דשלוחי מצוה ביום.

ונראה דתוס' לא ניח"ל בפרש"י לשיטתם, דהנה שי' התוס' (ד"ה ובלכתך) דבשבתך בביתך משמע פטור חתן, והקשו א"כ לכתוב קרא רק פטור חתן וכל שכן פטור עוסק במצוה ממש, והוצרכו לתרץ דס"ד דדוקא חתן פטור שקשה להסיר מחשבת המצוה מדעתו, אבל עוסק במצוה שבקל יכול להניח המצוה, שמא אינו פטור. ולפי"ז גם אחר דמרבין עוסק במצוה, לא שמענו דגם מחשבת מצוה פוטרתו אלא דומיא דחתן שקשה להסיר הטירדה מלבן, אבל הטרוד במחשבת שאר מצוות דבקל יכול להסיר הטירדה מלבן לא חשובה לשוותו עוסק במצוה. ולכן דעת התוס' דדוקא חתן פטור מחמת מחשבת ודאגת המצוה, אבל שלוחי מצוה בעלמא אף שטרודים במחשבת שליחותם אבל בודאי נקל להם להסיר המחשבה מלבם וא"ז סיבה לפוטרים מסוכה. ולכן הוצרכו לפרש דפטור שלוחי מצוה בלילה הוא דוקא בגונא שע"י שיחפשו סוכה יתעכבו ממצותם.

אבל רש"י לטעמי' דס"ל (ד"ה ובלכתך בדרך) דאין שום משמעות בקרא לחתן, רק די' קרא יתירה, ומחד קרא ילפינן עוסק במצוה בגופו דפטור מן המצוה, ומאידך קרא ילפינן חידוש טפי דאפילו טירדת מחשבה דמצוה פוטרת. ולפי"ז אין לנו סיבה לחדש דהפטור הוא דוקא במחשבה שקשה להסיר מלבן. ולכן ס"ל שפיר דאפילו מחשבת שלוחי מצוה הטרודים במחשבת שליחותם פטורים מן המצוה.

שיטת הרמב"ם ור"א מן ההר דבעינן תרתי עוסק וטרוד

הרמב"ם (בפיה"מ בברכות ובפ"ד מהלק' ק"ש) פי' דהטרדה דחתן הוא שדואג שמא אינה בתולה, ובודאי דאגה זו אין בה שום תועלת, ומ"מ חתן פטור מק"ש, ולכ' מוכח כהר"ן דעוסק במצוה פטור מן המצוה אפילו כשלא תיפגע המצוה הראשונה כלל, וכיון דהך דאגה בא מחמת המצוה חשיב על ידה כעוסק במצוה.

אבל קשה דהנה הראשונים נחלקו בכונס את האלמנה דמבואר בגמ' דחייב בק"ש כיון דליכא טירדא, דעת הרשב"א דהיינו דוקא ביושב בטל אבל אם הולך בדרך לכנוס את האלמנה לא גרע משלוחי מצוה ופטור מק"ש. אבל הריטב"א ס"ל דחייב, דכיון דליכא טירדת מחשבה א"כ יכול לקיים שניהם. (ולא דמי לשלוחי מצוה דפטורים מן הסוכה, דהתם העיכוב לבקש סוכה יבטלם מהמצוה, אבל מה שיקרא ק"ש לא יעכבו כלל.) והנה הרמב"ם (פ"ד ק"ש ה"ב) כתב וז"ל אבל הנושא את הבעולה אע"פ שעוסק במצוה חייב לקרות הואיל ואין לו דבר שמבלבל דעתו וכן כל כיוצא בזה עכ"ל, ולשונו ברור דאפילו כשעוסק במצוה כניסת אלמנה מ"מ חייב בק"ש משום שאינו טרוד, ולכ' הוא כהריטב"א דבעי' א"א לקיים שתיהן, ושוב יקשה למה בכונס את הבתולה א"א לקיים שתיהן נהי דטרוד אבל למה תיפגע מצות פו"ר אם יסיר מלבן מחשבת טרדה זו דשמא אינה בתולה שאין בה שום תועלת.

וביותר קשה דהרמב"ם (שם ה"א) כתב וז"ל מי שהיה לבו טרוד ונחפז לדבר מצוה פטור מכל המצות ומקריאת שמע עכ"ל, הרי מפורש דפטור גם משאר מצוות ולא רק מק"ש, ולמה יהיה חתן פטור משאר מצוות הרי יכול לקיים שתיהן שהרי אינן צריכות כונה כק"ש⁵.

⁵ושמא א"ז מוכרח דגם עשיית מצוה בעלמא היתה מפריעו מטרדת מחשבת מצוה, ועי' לק' עמ' ב' בדעת רש"י דמי שמתו מוטל לפניו פטור מכל המצוות משום דטריד והו"ל כחתן.

ובכלל קשה, דבגמ' מבואר דדוקא כונס את הבתולה פטור, משום דטריד, ובטעם דבעינן שיהיה טרוד כדי להיפטר יש לנו שני דרכים בראשונים, דעת רש"י והרשב"א משום דמיירי שיושב בטל, ואינו עוסק במצוה במעשה כלל, ורק ע"י טרדת המחשבה הוא דחשיב עוסק במצוה. ודעת הריטב"א דאפילו כשעוסק במצוה כגון שהולך בדרך לכונסה מ"מ אינו פטור מק"ש א"כ טרוד משום דלא אמרינן עוסק במצוה פטור מן המצוה אלא כשא"א לקיים שתיהן, ולכן אינו פטור אלא כשהוא טרוד דאזי אינו יכול לכוון בק"ש. אבל שני הדרכים לא יעלו להרמב"ם, דהרי מפורש ברמב"ם דכונס את האלמנה פטור אפילו כשעוסק במצוה, לא רק כשיושב בטל, ודלא כרש"י והרשב"א, ומאיך בכונס את הבתולה פטור הרמב"ם אפילו משאר מצוות שא"צ כונה כ"כ, אף שיכול לקיים שתיהן, ודלא כהריטב"א. וא"כ להרמב"ם מהו פשר דבר זה דלא פטרינן לי' אלא כשהוא טרוד.

(ואי"ל דפטור חתן אינו מלתא דעוסק במצוה כלל, אלא פטור חדש דאינו יכול לכוון דעתו לק"ש. זה אינו, דהרי הרמב"ם פטרו גם משאר מצוות.)

ב. וע"כ דעת הרמב"ם דמה דבעי' שיהיה טרוד הוא מטעם אחר והוא דעוסק במצוה אינו פטור משאר מצוות אלא כשהוא "טרוד ונחפז" למצוה, דכיון שהוא טרוד ומבולבל לכן אם יפסיק למצוה אחרת יתבלבל דעתו עליו ולא יוכל לחזור לעשות את המצוה הראשונה כראוי.

ובאמת שזה עולה יפה עם שיטת הרמב"ם דטירדת החתן היא מחמת שדואג שמא אינה בתולה, והרי מחשבה זו לכאורה אין בה לא מצוה ולא סרך מצוה, ולמה יהיה חשוב על ידה לעוסק במצוה. ואפילו לשי' הר"ן דלא בעינן א"א לקיים שתיהן, אלא כל שעוסק במלאכת שמים פטור, קשה להבין למה הדאגה שמא אינה בתולה ייחשב עסק במלאכת שמים. אבל למבואר נ"חא, דאיה"נ לא המחשבה הזאת היא שעושה אותו עוסק במצוה, אלא עצם עסק החופה הוא שעושה אותו לעוסק במצוה, אלא דכל פטור עוסק במצוה אינו אלא במצוה הגורמת לו להיות טרוד ונחפז, וכיון דסוכ"ס הוא טרוד במחשבה שמא אינה בתולה, ממילא אם יפסיק לשאר מצוות יתבלבל לגמרי ולא יוכל לחזור להתפנות למצוה כדבעי.

ועד"ז פי' בחי' ר' אברהם מן ההר לק' (כו.), וכתב דאף דאיתא בברייתא (שם) דכותבי סת"מ פטורים מן המצוות, הר"ז דלא כהלכתא, דאותו תנא לא בעי שיהיה טרוד, אבל אנן קי"ל דעוסק במצוה אינו פטור א"כ הוא טרוד (דהרי מה"ט כונס את האלמנה חייב). ובסו"ד כתב שדעת הרמב"ם כדעתו, ולא ביאר כ"כ איפה ראה זה ברמב"ם, ולמבואר הוא מוכרח מדברי הרמב"ם. ובאמת הרמב"ם השמיט דין זה דכותבי סת"מ (ועי' שו"ת משכנות יעקב סי' נ"ד מש"כ בזה), ולנ"ל הוא כמבואר כמש"כ ר"א בן הרמב"ם. (גם בירושלמי פ"א ברכות ה"ב איתא דכותבי סת"מ חייבים במצוות עיי"ש.)

אלא דמדברי ר"א מן ההר מבואר דחתן פטור מק"ש דוקא דבעי כונה, וקשה מאי שנא מהולכי דרכים דכתב ר"א מן ההר דגם הם טרודים דזה הכלל דבעי תרתי ומ"מ פטורים גם מסוכה, אף דסוכה לא בעי כונה. וצ"ע. אבל דעת הרמב"ם מפורש דחתן פטור גם משאר מצוות, ודמי להולכי דרכים, דכלל הוא דהטרוד ונחפז לדבר מצוה פטור מכל המצוות, כלשון הרמב"ם בהל' ק"ש.

ג. ער"כ ר"א מן ההר דמה"ט מפסיקים ת"ת לק"ש (עי' שבת יא.), וכן עי' מו"ק (ט:) דבמצוה שא"א ע"י אחרים מבטלין ת"ת, וקשה נימא דהעוסק במצוה פטור מן המצוה⁶. ותירץ עפ"ד דרכו דאינו טרוד (פי' דההפסק לא יבלבלו מלחזור לתלמודו)⁷.

וזה מכיון מאד בלשון הרמב"ם (פ"ג ת"ת ה"ד) וז"ל היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו. ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמודו עכ"ל. הרי שהדגיש שיחזור לתלמודו, והיינו כנ"ל דכיון שיכול לחזור לתלמודו אינו טרוד ולכן לא קרינן ביה העוסק במצוה פטור מן המצוה.

⁶ והמאירי תירץ דת"ת שאני דאם לא יפסיק ה"ל לומד שלא ע"מ לעשות נדח לו שלא נברא. והמקור לזה מהירושלמי (ברכות פ"א ה"ב, ושבת פ"א ה"ב) דרשב"י לא היה מפסיק לק"ש, ומקשה דהא מפסיקים לסוכה וללולב, ועוד מי לית לי' לרשב"י הלומד שלא ע"מ לעשות נוח לו שלא נברא, ומתיר דק"ש שאני דהוי מצות שינון, ואין מפסיקין שינון מפני שינון.

⁷ ולדעתו נראה דמש"א הירושלמי דכי ל"ל לרשב"י הלומד שלא ע"מ לעשות כו' אי"ז טעמא דמפסיקין, אלא קושיא נוספת, דמלבד דהדין הוא שמפסיקין כיון שאינו טרוד, הרי גם יהיה כלומד שלא ע"מ לעשות.

ועי' רמב"ם (פט"ו אישות ה"ב) שכתב וז"ל ואם היה עוסק בתורה וטרוד בה והיה מתירא מלישא אשה כדי שלא יטרח במזונות בעבור אשתו ויבטל מן התורה הרי זה מותר להתאחר. שהעוסק במצוה פטור מן המצוה וכל שכן בתלמוד תורה עכ"ל. וקשה חדא בעצם הדין, דלכ' פו"ר היא מצוה שא"א ע"י אחרים שהרי היא חובת הגוף. ועוד מאי ק"ו קא עביד, הרי אדרבא בכל המצוות קיי"ל דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואילו בת"ת חייב להתבטל למצוה שא"א ע"י אחרים.

ולנ"ל ניחא דכיון שישא אשה לא יוכל "לחזור לתלמודו" כמקודם, ובכה"ג הו"ל כטרוד, וזהו שכתב הרמב"ם בר"ד דמיירי ב"עוסק בתורה וטרוד בה". וענין טירדה זו שאם יפסיק לישא אשה ויהיה טרוד במזונות לא יוכל לחזור לטירדת תורתו. והדרינן לכללא דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ודעת הרמב"ם דכלל זה נוהג גם בת"ת, לא פחות משאר מצוות ואדרבא הרי ת"ת כנגד כולם וכל שכן הוא, אלא דכמו בשאר מצוות לא נאמר כלל זה אלא כשהוא טרוד, ה"ה בת"ת, וכנ"ל.

ועי' רמב"ם (פ"א מגילה ה"א) וז"ל מבטלים תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה קל וחומר לשאר מצות של תורה שכולן נדחין מפני מקרא מגילה עכ"ל, והקשו המפרשים מאי ק"ו הוא זה, הרי אדרבא בשאר מצות בעלמא אמרי' עוסק במצוה פטור מן המצוה, משא"כ בת"ת דמפסיקין למצוה שא"א ע"י אחרים. ולמבואר הרמב"ם כמו ר"א מן ההר לית ל' חילוק זה, אלא בין בתורה בין בשאר מצוות כל שעוסק במצוה וטרוד בה באופן שההפסק פריע לקיום המצוה הראשונה פטור משאר מצוות.

(ויל"ע אם דין זה דמבטלים ת"ת וכ"ש שאר מצוות לקריאת המגילה מיירי אפילו בגונא שטרוד במצוה, דפרסומי ניסא מפקיע דין עוסק במצוה פטור מן המצוה. אר"ד לא איירי אלא כשלא היה טרוד, ואין כאן דין עוסק במצוה פטור מן המצוה, אלא דמ"מ הייתי סבור דאינו מחוייב להפסיק מהמצוה שעושה או מתלמודו, שהרי יכול לשמוע המגילה אח"כ⁸, קמ"ל דחייבים להפסיק ולבוא לקריאת המגילה. אבל אם היה כונס את הבתולה שמא באמת פטור אפילו מקריאת המגילה, דכיון דטרוד אמרי' דהעוסק במצוה פטור מן המצוה.)

[דף כ"ה ע"ב]

בביאור הלימוד מהטמאים לנפש אדם

אלא עוסקים במת מצוה היו שחל ז' שלהם להיות בער"פ. עי' רש"י דילפינן מכאן דמצוה קלה הבאה לידיך אינך צריך לדחותה מפני מצוה חמורה העתידה לבוא. והנה יל"ע תינח להתוס' דס"ל דעוסק במצוה דפטור מן המצוה הוא דוקא בא"א לקיים שניהם, א"כ הוא דומה להא דהכא דכמו שכאן היו צריכים לעשות המצוה קלה שבאה לידיהם ליטמא למתם אף שע"ז יהיו אנוסים מלקיים מצות ק"פ, אף שהיא חמורה, כך כל מי שמצוה קלה בפניו – וכל שכן אם כבר התחיל בה – צריך לקיימה אף שע"ז יהיה אנוס מלקיים מצוה אחרת. (וראיה מכאן למש"כ בקה"י בברכות דלהתוס' עוסק במצוה דפטור הוא בגדר אנוס.)

אבל להר"ן דעוסק במצוה פטור מן המצוה אפילו יכול לקיים שתיהן, ואינו אנוס כלל מלקיים המצוה השניה, רק הוא דין פטור כיון שעסוק במלאכה שמים, קשה איך זה נלמד מהא דהכא. חדא, דכאן לא היה צריך לדין פטור, אלא כיון שהתחילו במצות קבורה שלפניהם ממלא היו אנוסים ממצות הק"פ. ועוד דהך דין פטור בודאי אינו חל אלא כשהתחיל לעשות המצוה, דהו"ל עוסק במלאכה שמים, אבל לא כשהמצוה לפניו ולא התחיל בה, וא"כ כאן כשמצות קבורה היתה לפניו לא היה שייך פטור מק"פ, וע"כ מה שהתחילו לעסוק במתם לא היה מחמת דין פטור אלא משום שהמצוה לפניו ואילו מצ' פסח לא מטא זימנא, ואח"כ כבר היו אנוסים, וא"כ איך שייך ללמוד מכאן דין פטור.

ב. וידידי הר"ר מאיר גודמן נ"י האיר את עיני דלדעת הר"ן אין הלימוד ממה שעסקו במת ונאנסו מק"פ, דאדרבא באמת אי משום הא דהיתה לפניו מצוה קלה אדרבא היו צריכים שלא לעסוק במתם כדי שלא יתבטלו אח"כ ממצוה חמורה דק"פ, וזה בכלל פלס מעגל רגליך, כיון ששתי המצוות א"א ע"י אחרים (עי' מו"ק ט). רק היינו טעמא שלא חשו למצות ק"פ, משום שמיד כשמת חל עליהם טרדת המצוה דמי שמתו מוטל

⁸ כן מוכח מהמשך דברי הרמב"ם דמיירי בכה"ג שיש שהות לקרות את המגילה אח"כ, ממה שכתב וז"ל ואין לך דבר שנדחה מקרא מגילה מפניו חוץ ממת מצוה שאין לו קוברין שהפוגע בו קוברו תחלה ואחר כך קורא עכ"ל, הרי דמיירי שיכול לקרות אח"כ.

לפניו, דפטור מכל המצות כדתנן ברפ"ג דברכות (יז:), ופרש"י שם משום שהוא עוסק במצוה ודמי לחתן דטרדת המצוה פוטרתו עיי"ש⁹. ואף כאן, מיד כשמת הרי מצוות קבורה מוטלת על הקרובים (גם אם לא ייטמאו בעצמם, רק ע"י אחרים, דעכ"פ הם האחראים על הקבורה וטרודים בה), והו"ל טרודים במצוה ונפטרו מכל המצוות כחתן, וכל שכן שנפטרו מלהשמר להיות טהורים למצוות ק"פ, וכיון שנפטרו מלטהר עצמם לק"פ ממילא היו מותרים להטמא למתם.

וא"כ הלימוד מהכא הוא דטרוד במחשבת מצוה פטור מכל המצוות, ומזה נדע דכל שכן עוסק במצוה בגופו, כמש"כ רש"י לעי' דחתן הוי חידוש טפי, וכיון שנלמד מכאן דין חתן, כל שכן דין עוסק במצוה בגופו.

ג. והנה דעת הרמב"ם דרק כהנים מצווים להטמא לקרובים, והראב"ד פליג וס"ל דה"ה ישראלים, ועי' יבמות (כט:): גבי ארוסה אינה מיטמא לו דמשמע דנחלקו בזה רש"י ותוס', דרש"י ס"ל כהרמב"ם ולכן נדחק מ"ק הגמ' דארוסה אינה מיטמא לו, ותוס' ס"ל כהראב"ד ולכן פי' כפשוטו דאילו נשואה חייבת להטמא לו מדין לה יטמא. גם בדברי רש"י בסוגיין משמע דס"ל כהרמב"ם, דרק כהנים מצויים להטמא, אלא דאותם הקרובים שכהנים מיטמאים להם ישראלים חייבים לעסוק בקבורתם. והנה הטר"א (ר"ה טז:; צויין בגלהש"ס כאן) הקשה לשי' הרמב"ם מ"ק הגמ' דטמאים למת מצוה היו, דהרי רש"י ותוס' כאן הסכימו דאין הכונה למת מצוה ממש, דבזה לא היה צריך לדין עוסק במצוה פטור מן המצוה, דמת מצוה דוחה אפילו ההולך לשחוט את פסחו, אלא הכונה למצוה להטמא לקרובים. אבל להרמב"ם הרי ליכא מצוה אלא בכהנים, וכאן היו ישראלים (שהרי במדבר לא היו כהנים אלא אהרן מישאל ואלצפן)¹⁰.

אבל לנ"ל ניחא דהרמב"ם יפרש כהר"ן דאין הכונה שהיו עוסקים בגופם במצות קבורה, דזה היה אפשר באמת ע"י אחרים ולא היו נטמאים, אלא דמ"מ היו טרודים במצות קבורה כדין מי שמתו מוטל לפניו, ונפטרו ע"י מכל המצוות, ובכלל זה שנפטרו מלטהר עצמם לקראת הק"פ, וממילא היו מותרים להיטמא.

ד. אבל כל זה לדעת הר"ן דעוסק במצוה פטור מן המצוה אפילו כשיכול לקיים שניהם. אבל להתוס' דעוסק במצוה אינו פטור מן המצוה אלא כשא"א לקיים שניהם, א"כ א"א לפרש שנפטרו מלהטהר לקראת הק"פ משום שהיו טרודים במחשבת מצוה, דהרי אפשר לקיים שניהם, דדוקא בק"ש א"א לקיים שתיהם כיון דגם ק"ש צריכה כונה, וא"א לכוון לשני הדברים כמש"כ רש"י לעי', אבל המצוה להיות טהור בשביל הק"פ אי"צ כונה ולמה ייפטרו מזה. (ומה דמי שמתו מוטל לפניו פטור מכל המצוות הרי פי' התוס' בברכות טעם אחר משום כבוד המת או שאין לו מי שישא משאו.) אלא ע"כ דכונת הגמ' כאן שהיו עוסקים במצוה להטמא למתם ממש, והתוס' לשיטתם (יבמות כט:): דס"ל כהראב"ד דגם ישראלים מוזהרים להיטמא לקרוביהם.

והרי מעיקרא לא הקשינו אלא לשי' הר"ן דעוסק במצוה פטור אף כשיכול לקיים שניהם, שהוא דין פטור כיון שעוסק במלאכה שמים, ואיך זה נלמד מהא דהכא שהמצוה לפניו ול"ש דין פטור. ותיירצנו כנ"ל שהיו טרודים במחשבת המצוה ועי"ז נפטרו מלהטהר להק"פ אף שיכול לקיים שתיהן. אבל להתוס' קושיא מעיקרא ליתא, דכל דין עוסק במצוה פטור מן המצוה הוא דין אונס דכיון שצריך המצוה שלפניו אנוס מלקיים השניה כיון שא"א לקיים שתיהן, ודמי ממש להא דהכא דכיון שהמצוה להטמא למתם היו לפנייהם היו חייבים בה אף שע"ז נאנסו מלהביא את הק"פ¹¹.

⁹ אגב אעיר מה דק"ל דרש"י בסוגיין (עמ' א') כתב דחתן פטור מק"ש משום שאינו יכול בשתייהן, הרי דס"ל כהתוס' דרק משום שא"א לקיים שתיהן הוא דפטור, והיינו משום דק"ש צריכה כונה וא"א לכוון בק"ש וגם ליתן לבו להיות בקי בדבר בעילת מצוה, וקשה א"כ למה מי שמתו מוטל לפניו פטור מכל המצוות, ורש"י מדמה ל' לחתן, תינח מצוות הצריכות כונה א"א לקיים שתיהן, אבל אמאי פטור ממצות שא"צ כונה. וצ"ת.

¹⁰ ואין לומר דהכונה דנטמאו מחמת מצות קבורה, דהרי היה אפשר לקברו ע"י אחרים, ואין לומר דגם האחרים היו חייבים בק"פ כמותם דא"כ הו"ל מת מצוה ממש, אלא ע"כ שהיה אפשר לקברו ע"י טמאים או נשים (למ"ד נשים בראשון ראשות, ועי' תוס' כתובות ה.).

¹¹ גם בלא"ה נראה דלא יוכלו התוס' לפרש דהלימוד הוא ממה שהיו טרודים, דהרי שי' התוס' (עמ' א') דא"א ללמוד מחתן לשאר עוסק במצוה, דאינו נקל לו להסיר מחשבתו מטרדתו, ומסתבר דגם מי שמתו מוטל לפניו הוא כן, ואיך נלמד מכאן לדין עוסק במצוה בעלמא.

אבל זה לא קשה כ"כ ד"ל דכונת הגמ' להקשות למ"ל קרא דבשבתך בביתך לפטור חתן, תפ"ל מהכא, אבל קרא דבלכתך בדרך אכתי צריך.

ה. נמצאו ב' מהלכים בסוגיא, להר"ן א"א ללמוד דין עוסק במצוה פטור מן המצוה ממה שנטמאו בפועל, דעוסק במצוה הוא דין פטור כיון שעסוק כבר במלאכת שמים וזה ל"ש כאן דממנ"פ כיון שהתחילו לא היו עוסקים במלאכת שמים ואחר שהתחילו היו אנוסים מהק"פ ואי"צ לדין פטור. אלא אי משום מצות קבורה אדרבא היו צריכים להעדיף מצוה חמורה על פני מצוה קלה. אלא כיון שמת להם מת מיד היו טרודים במחשבת מצוה שהרי הקבורה מוטלת עליהם (אף אם לא יקברוהו בעצמם), ונפטרו מכל המצוות, אפילו אפשר לקיים שתיהן, וכמו שנפטרו ממצוות דמטא זמנייהו כך נפטרו מלהזהר להיות טהורים בשביל הק"פ, וממילא היו יכולים לקבור את המת בעצמם ולהטמא לו. ומזה ילפינן לשאר כל המצוות, דכיון דטרדת מחשבת פוטרת כ"ש עוסק במצוה בגופו. (ול"ל סברת התוס' דא"א ללמוד מחתן לעוסק בגופו, והר"ן לשי' דכתב כרש"י דאין משמעות בקרא לחתן, אלא ייתורא קא דריש, דקרא קמא ממעט עוסק בגופו, וקרא בתרא ממעט חתן).

ושי' התוס' דמה שהיו טרודים לא פטרם מכל המצוות, דאפשר לקיים שתיהן, וטרדה דמצוה אינה פוטרת אלא מק"ש דצריכה כונה. אלא המצוה קלה להטמא למת – דנוהגת אף בישראלים כמש"כ התוס' ביבמות – היתה לפניהם והיו צריכים לעסוק בה אף שע"ז נאנסו מלקיים מצוה חמורה לאחר זמן, וזהו דין עוסק במצוה דפטור מן המצוה כיון שא"א לקיים שתיהן.

ו. אבל יל"ע בדעת רש"י, דמדבריו לעי' (עמ' א') שכתב דא"א לעסוק בשתיהן כאחת משמע דס"ל כתוס' דבעינן א"א לקיים שתיהן, וזה עולה יפה עם מש"כ כאן דהעוסק במצוה דמיירינן ב' הוא מה שעסקו במצות קבורה, ולא הזכיר מה שהיו טרודים. אבל קשה דמשמע מדברי רש"י דהמצוה להטמא הוא בכהנים, רק דישראלים מצווים לעסוק בקבורת אותם ז' קרובים, ולכ' זה היה אפשר ע"י אחר, וא"כ היה אפשר לקיים שתיהן ויקברו את המת ע"י אחר. (דע"כ היו אחרים היכולים לקברו דאל"כ הו"ל מת מצוה ממש כנ"ל).

עו"ק על שי' רש"י בברכות דמי שמתו מוטל לפניו פטור מכל המצוות משום שטרדת המצוה פוטרתו כחתן, והרי פטור חתן הוא משום שא"א לעסוק בשתיהן כאחת, ולכ' זה שייך דוקא בק"ש דצריך כונה. ושם ס"ל דגם עשיית מצוה בעלמא היתה מפריעו מטרדת מצות המת, וכמו הולכי בדרך מצוה דכתב רש"י לק' (כו.) דהיו פטורים מן הסוכה בלילה משום שהיו טרודים ודואגים במצוותם.